

Erdély

ALAPÍTVÁ 1892-BEN

Új sorozat, 48. szám
2012/9.

Megjelenik havonta

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület
– Kolozsvár 1891 Értesítője

Szerkesztők:
Tóthpál Tamás
(tothpaltamas@gmail.com)
Pál Gyöngyi

Decemberi rendezvények

- **December 1. (szombat):** Bácsi-torok, Bongár-forrás (15 km). Találkozás 9 órakor a rádió-tv stúdiónál (Donát út). Túravezető: Pál István ♦ Bácsi-torok (10 km). Találkozás 10 órakor a Széchenyi téri 31-es buszmegállóban. Túravezető: Márton Erzsébet.
- **December 2. (vasárnap):** Cérna-forrás (8 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Szatmári Béla.
- **December 5. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta ♦ Közgűlés 18 órától az Apáczai-líceumban. Vetítés: Vlád Pál.
- **December 8. (szombat):** Mikulás-túra a Bükkben (6 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Hints Miklós.
- **December 9. (vasárnap):** Személygépkocsis kirándulás a Kőkőzi-szorosba (13 km) és borkóstoló Enyeden. Találkozás 8 órakor a Flip előtt. Túravezető: László Györgyi és Vlád Pál. Érdeklődni telefonon ♦ Séta a Bükkben (6 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Bagaméri Tibor.
- **December 12. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta ♦ Túravezetők tanácskozása és választmányi gyűlés 17 órától a székházban.
- **December 13. (csütörtök):** Vonatos kirándulás Szamosújvárra, a gyógyfürdőre. Találkozás 7 órakor a nagyállomás előtt. Túravezető: Szócs János.
- **December 14. (péntek):** Vonatos kirándulás Nagyváradra a nemzetközi PREMFOTO 2012 kiállítás megnyitójára. Szervező: Vas Géza. Érdeklődni telefonon.
- **December 15. (szombat):** 20. Hagyományos évzáró-borforraló túra (15 km). Találkozás 9 órakor a Törökvágás tetején, a Falumúzeumnál (túravezető: Szilágyi András) vagy 10 órakor a Széchenyi téri 31-es buszmegállóban (túravezető: Márton Erzsébet).
- **December 16. (vasárnap):** Mikes-tető, Rádiós-ház (12 km). Találkozás 8.45 órakor a Széchenyi téri 40-es buszmegállóban. Túravezető: Feischmidt János.
- **December 19. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta.
- **December 22. (szombat):** Séta a Bükkben (6 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Bagaméri Tibor ♦ Bácsi-torok (10 km). Találkozás 10 órakor a Széchenyi téri 31-es buszmegállóban. Túravezető: Márton Erzsébet.
- **December 23. (vasárnap):** Ifjúsági túra, Bácsi-torok – Fenesi kilátó (15 km). Találkozás 8.45 órakor a Széchenyi téri 31-es buszmegállóban. Túravezető: László Györgyi és Szima Márton ♦ Slamovics-ház (15 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Pál István.
- **December 26. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta ♦ Árpád csúcs, 20 km, találkozás a 35-ös Hajnal negyedi végállomásán 10 órakor. Túravezető Kiss János.
- **December 29. (szombat):** Ózek-völgye (14 km). Találkozás 8.45 órakor a Széchenyi téri 40-es buszmegállóban. Túravezető: Szócs János ♦ Bácsi-torok (10 km). Találkozás 10 órakor a Széchenyi téri 31-es buszmegállóban. Túravezető: Márton Erzsébet.
- **December 30. (vasárnap):** Majláth-kút (15 km). Találkozás 8.45 órakor a Széchenyi téri 40-es buszmegállóban. Túravezető: Pál István.
- **December 31. (hétfő):** Szilveszteri multság 20 órától az Apáczai-líceumban. Szervező: Bagaméri Tibor. Érdeklődni Kovács Farkas Zsuzsa titkárnőnél.
- **Január 2. (szerda):** Hagyományos Újévi „józanító túra” a Bükkben (8 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Bagaméri Tibor.
- **Szolgáltatás napok a székházban** (Cardinal Iuliu Hossu/Fürdő utca 20): hétfőn és csütörtökön 17–18 óra, kedden 11–13 óra között. ♦ **EKE fotóklub:** minden kedden 17 órától a székházban. ♦ **Könyvtár:** minden csütörtökön 17–18 óra között a székházban.

Túravezetők, szervezők elérhetőségei

Bagaméri Tibor 0742-776930, Feischmidt János 0722-542360, Hints Miklós 0740-758205, Kiss János 0364-807639, Kovács Farkas Zsuzsa 0745-360064, László Györgyi 0727-192841, Márton Erzsébet 0742-037179, Pál István 0264-572-663, Székely Lavotta 0748-036290, Szilágyi András 0742-625130, Szócs János 0742-690881, Vas Géza 0742-659570, Vlád Pál 0264-435-866.

Pusztuló kirándulóhelyek: a kissebesi vízesések

A kissebesi vízesésekhez tett kirándulás a 2008-as EKE Vándortábor egyik kedvence volt. Azóta nem jártunk arra. Négy év után, két hete keltünk útra, ám csalódnunk kellett: úti célunkat szétdőlták, csak reménykedhetünk, hogy a helyszínen zajló munkálatok után valaki a természet helyreállítására is odafigyel majd.

PÁL GYÖNGYI

Kiskocsikkal indultunk Kolozsvárról a Dregán-völgyi víztározó, a Floroiu-tó felé. Nagysebes (Valea Drăganului) után egyre szebb tájakat hagytunk magunk mögött a szűkülő völgyben. Lunca Vișagului-tól kemény emelkedő, a serpentin felvezet a Floroiu erőműhöz.

Körös-körül fenyevesekkel borított hegyek őrzik a hatalmas vízfelületet. Előttünk a Kissebes völgye, balra a Nagysebes völgye, háttérben a Horgas-havas. Mögöttünk a Vigyázó (Vlădeasa) zárja a körpanorámát. Balra, a gát másik oldalán erdészút vezet a Cserepes (Ciripa) erdészház és Eszmeralda-forrás felé, innen gyalog juthatunk el az 1283 m tengerszint feletti magasságban található kétlépcsős, 25 méteres Ördögmalom-vízeséshez.

Egy szokványos túrán, így 2008-ban is a Floroiu erőműnél jobbra térünk, a Jád völgyébe vezető úton haladunk néhány km-t az egykori munkásszállásokig. Innen gyalog beereszkedünk a Kissebes völgyében levő erdészeti útra, könnyű séta a patak jobb partján, és hamarosan megpillantjuk a Kaldár-, Rizikó- és Kánkán-vízesést. Az út fenyők közt halad, 2–2,5 óra alatt eljuthatunk a Măgura erdészházhoz, itt jobbra van egy emelkedő a Forrásesztana (Stâna de Izvor) irányában. A tetőn halad a Biharfüredről érkező kék jelzés a Jád völgye felé. Szép havasi legegőkön vezet az ösvény, majd fenyőerdőkön keresztül, végül meredeken beereszkedik a lesi motelhez, a Jád völgyébe.

TÖVISSI JÓZSEF-TISZTELETNAPOK
■ Szakmai kirándulással és előadással tiszteltgett Tövissi József természettudós előtt a Cholnoky Jenő Földrajzi Társaság november 10–11-én, a kolozsvári magyar tudományos földrajzkutatás és -oktatás egyik meghatározó egyénisége születésének 85. évfordulója alkalmából. Bemutatták a *Tövissi József Tiszteletkötetet*, a *Collegium Geographicum* időszakos kiadvány különszámaként. Szombaton a természettudós tudományos tevékenységének főbb kutatási tár-

Alattunk a Kissebes völgye

Mostani kirándulásunk alkalmával az autókat a gát felett hagytuk, innen gyalog indultunk a füves ösvényen. Elhaladtunk egy kis fa védkunyhó mellett, balra alattunk a tó kisebbik ága, a felszálló párából tudtuk, hogy ott van, magát a tavat tiszta időben sem láthatnánk, annyira mélyen fekszik. Felette az 1792 méter magas Bocásza (Buteasa). Erdőn haladtunk át, majd elszórt tanyák, hegyvidéki házak között. Elhagyva a szekérutat, meredek oldalon indultunk lefelé a völgybe. 2008 nyarán szép, napos időben jártunk itt, friss, üdezőld volt a fű, virágosak a fák, kis fahíd, néhány fehér ház, távol a világ zajától elrejtett völgy, csodálatos tisztás. Most a zord időben a táj is kicsit barátságtalan, de a völgyekből felszálló ködfoszlányok érdekes látványt nyújtottak. Közben mind lejjebb ereszkedtünk a kanyarogva haladó keskeny ösvényen, nemsokára felbukkant a Kissebes völgye, a Poienița-tisztás, a patak, a házak. A fahídnak nyoma sincs, a köveken egyensúlyozva keltünk át a vízen.

Elindultunk felfelé a völgyön a vízesésekhez. Az erdészút sáros volt, de nem az esőtől, az utat feltúrták, nagy csöveket fektettek le, több gép is dolgozott. – Valami kisebb

vízierőmű készül itt – mondta az egyik munkás. A frissen feltört földet, szikladarabokat a patakmeder oldalára tolták. Nem voltak már meg a vízeséshez vezető ösvények sem, elfedte őket a törmelék. Köveken, földhányásokon botorkálva, nehezen tudtunk csak leereszkedni és megközelíteni a három vízesést. Indultunk hát tovább, felfelé a völgyön. Közben az eső is eleredt, siratta velünk együtt a Kissebes völgyét. Nem mentünk végig a völgyön, a harmadik vízesés után átkeltünk a patakon és elindultunk a fenyőerdőben felfelé az úton, hogy a gerincen térjünk vissza a kocsikhoz, kivágott farönkök közt botladozva. Mire kiértünk a gerincre, sűrű felhő ereszkedett le. Az egyre sűrűbb ködben semmit nem láttunk a tájból, még egymást is alig. Nem vettük észre a jobbra téró utat sem, így jó pár km-rel többet gyalogoltunk. Egy jóindulatú pásztor igazított útbá.

A Kissebes völgye nem védett terület. A természet talán majd begyógyítja sebeit, nem tűnnek el a vízesések, kinőnek a fenyők, és olyan lesz a Kissebes völgye, mint valamikor, 1905-ben, amikor Czárán Gyula felfigyelt rájuk. Vagy talán csak emlékeinkben, fotókon maradnak meg az egykori képek?

gyai köré szervezett konferencia zajlott a Babeș-Bolyai Tudományegyetem Földrajz Karának amfiteátrumában. Előadásában a méltatott egykori tanítványa, Dukrét Géza kitért dr. Tövissi József közösség-szervező szerepére az újjáalakult EKE 90-es évek eleji időszakában. A tudós professzor az EKE első elnöke volt, jelenleg is tiszteletbeli elnöke. A rendezvény vasárnap szakmai kirándulással zárult, a résztvevők Mezőörményesen és Magyarszováton mezőszégi suvadásokat láto-gattak meg Wanek Ferenc vezetésével. (t. t.)

Restitutio

■ Miért Restitutio, vagyis visszaszolgáltatás? Ebben a rovatban írásokat szolgáltatunk vissza az olvasókhöz. Olyan írásokat, melyek az egykori Erdélyi Kárpát-Egyesület (EKE) hajdani hírlap-íróinak vagy a turistatársadalom más nagyjainak tollából születtek. De olyan hangulatos, fiatalok-idősek által ma is szívesen olvasott írásokat is, amelyek az EKE egykori lapja, az Erdély hasábjaira kívánczoltak volna, de amelyeket nyomtatásban soha ki nem adtak. Levéltári kutakodásai során Hints Miklós tagtársunk különös iratcsomóra bukkant. Kincsekről, kincskeresésről szól, kötődve az egykori „praktikus természetjáráshoz”.

Kolozsvár környékén, kincsek nyomában

Hányatott történelmünk során kétségtelenül sor kerülhetett bizonyos kincsek elrejtésére, mely időnként lázba hozta a kolozsváriak kincskereső kedvét. Évszázadokon át kutatták a szászfenesi Leányvár alagsorát, vagy Gyöngyös Gyerőffy kincsét a Sátorhegyen. Az EKE nagyjai közül többek közt dr. Tavaszy Sándor vagy dr. Xántus János is foglalkozott a témával. Utóbbi *Tündérszép tájakon* című könyvében, az ötvenes évek talán utolsó varázsszeshős kincskeresőjét vallatja Szent Mihály napján barátok kincséről, a plecska-völgyi Krisán-árok hét pincéjének hét ajtójáról, a rég kidőlt „jeles” fákról... Hints Miklós alábbi közlése városunk közvetlen határába visz, érzékeltetve a kincskeresők általános hiedelmeit és babonáit.

HINTS MIKLÓS

Kolozsvár kincseit általában a jezsuitákhoz – illetve elüldözésükhöz – kapcsolják, de mint látni fogjuk, más változat is van (tatárjárás). A mondák már majd’ két évszázada keringenek. Ezek iratait Cseke József gyűjtötte össze 1826-ban *Kolozsvár vidéki kincsekről* gyűjtőcímmel, gyakorlati céllal: meg szeretne volna találni a kincset (az iratcsomó jelzete MS-790, Kolozsvári Egyetemi Könyvtár). Ezért engedélyt kér, ásátásokat végez, eredményről azonban nincs szó. A kéziratokból viszont betekintést nyerhetünk a korszak hiedelemvilágába. Még a mai ifjúsági kaladfilmek szerzői is forrásul használhatnák, csak a karbunkulus helyett energiatakarékos LED világítóttestet, az áomlálás helyett fémdetektort kell alkalmazniuk. Jelentős a monda nevelő hatása is: a megtalált kincset csakis közhasznú célra lehet felhasználni. Ebből az iratcsomóból közlünk néhány részletet, kiemelve az irat címét.

Ruina.

„Anno 1772 midőn kaptuk azon kegyetlen Udvari Decretumot, hogy minket

evacualtatnak (az jesuitákat) tehát kényszerítettünk a mi jobb vagyonainkat az az ami arany és Ezüst és drágább köveinket az mű kezünk alá jutott Dominiumban (mely Kolos Monostor nevezetik) lévő Bükk nevezetű erdőben azaz Ruinaknak, a melyet Anno III Benedik laktak és ahoz tartozandó Tárházaiban el rejtetni mind ezen kintsekkal együtt a mik a Tárházban és Bányákban voltak. – (utasítás a lelőhely megtalálására) ...Ennek végiben közből egy mezei rosa fácska vagyon és ezek között meg kapod az ajtóját 10 ölnyre lefelé, a mely zárva vagyon egy kis lakattal, üsd meg és magától fel pattan. Menj le ezen omladozott kriptá grádcsin, ennek az utolsó lépcsőjére vigyázz, mert ez egy kő láda melyben vagyon a kriptá ajtajának Kolcsa, nyisd meg és menny be bátorsággal mert elég nagy világosság vagyon benne. Egyenesen menvén meg látsz egy koporsót, két oroslán álván mellette. Üsd meg ennek lábánál fekvő kis vas rudat, azonnal meg nyílik azon koporsó vas fedele és benne található a Bánya vas ajtajának és lakattainak Kultsait – a Kriptának más oldalán meg látsz két kőből ki metszett Bará-

tokat a mellettek fekvő két állatokkal, de meg ne ijedj ezeknek nagyon rút formájuktól, egy ajtó vagyon közöttük, mely Tégedet a Bányába és Kintses Tár házba vezet, melyhez azon Koporsókban fekvő Kultsok tartoznak.

(...) következőket fel találja: Jobb oldalra egy mélységben levő pintzét, bal oldalra egy nagy Szobát és egyenesen szembe egy kis Kápolnát, a melyben sok Papoknak képeit egész életben látni fogod az Oltár előtt és oldal felől egy ládát fogsz látni az Oltáron, a mely egészen ezüst. Vigyázattal lépjél oda, a mely láda előtted magától fel nyilván, teli vagyon írásokkal, amelyekből mindeneket, amik tsak művelünk történtek, történnék és Világ végéig történni fognak. (...) Gyertya világ pedig teljességgel nem kell, mert egy Karbunkulus világosítja az egész rejteket – azon írások meg fognak téged tanítani, mit tselekedj és mit kövess el (...) esküdjél meg az igaz Istenre hogy ezen Kintset valami el romlott Klastromnak építésére, betegek, Özvegyek, Árvák, házi Szegények és nevezetesen pedig a Fejedelem számára fel ajánlod, a te élelkedre, a mennyi magadnak és késő maradékidnak számodra elegendő fog lenni (...)

Záradék: Mind ezeket 1588 ban, midőn már az Arianusok és Kalvinisták üldözése, erőszakos mukája annyira erősedett, hogy Erdélybe maradásunkhoz reménységünket el vettettük, akkor tsináltuk bé és irtuk meg ezeket.

Min Prov, Steph Arator, Math Thoman, Joan Lelesi”

A K. Monostori erdőkben levő Bányák rende.

„Amint a Sz Aloyz kuttyát meg találod menny fel a martra és 24 geographiai lépést lépj, ály meg, nézz szélllyel, meg látsz egy sűrű berket és ott köveket látsz sokat, béhányva fa és kő mohával elesleg földdel, ha ezt kibontod reá akadsz a pintze szájára. Keresd a szellőző jukat kétfelől a föld szélén. A második vagyon délre azon megirt völgyön, tarts mindenkor jobb kéz felé és találsz ott árkokat – a jobb kézen valón menj fel éppen a végire, a végin nézz bal kéz felé és látsz egy kevés vizet szivárogni és ott vagyon egy nagy Bányának a Szájja bé csinálva és abban vagynak oldaloslag Pintzék kincsel meg rakva a Szellőző Lyukai pedig felyül vagynak.” (Hasonlóképpen leírja a 3., 4. és 5. bejáratot is, de a vállalkozóbb kedvűek elindulhatnak kincset keresni ennyivel is.)

Nints a földön maradandó semmi (Copia)

„Tudtára legyen minden Embereknek hogy 1579-ik esztendőben Bátori István és Bátori Kristoff által adván birtokunkba a Kolos Monostori dominiumot, azt meg vizsgáltuk meg tanálván a Benediktusok klastroma omladékát. Egy klastromi protokollum ut mutatoja szerint meg tanáltuk a kriptát melynek egyik oldalába koporsók, másik oldalába egy nagy Kápolna, harmadikba egy nagy palota és ebből más oldal kamrák vagynak tele rész szerént

ROHONYI D. IVÁN

A kincs rendszerint szikla tövéén rejtőzik

vert aranyakkal és ezüst pénzekkel rész szerint rudakba aranyokkal és ezüsttel, minden más drágaságokkal.”

Anno 1826 die 23 Apr.: Álom látás.

„Asszonypatakban a Papfalvi határ szélben a mely föld omlás vagyon a halmokon felyül a patak mellett járván ott találtam egy dárdával és nyíllal, vas pánczélda és sisakba öltözött Vitéz Embert, nyakába volt kerekítve négy águ drót korbács és csattos keskeny szíjjal, meg állítván engemet azt mondja: hallod-é barátom akárki légy tudd meg hogy itten a tatárok egy nagy pintzét töltöttek meg sok kintsel, melyet ki tsikartak a magyaroktól azért, hogy negyedik Béla Magyar Király leányát Battus tatár Herczegtől (...) Én voltam egyik Vezér kérő követ Béla Királyhoz, (...) nem vihetük el a temérdek kintset, hanem ide zártuk be. Ezt így beszélvén eltűnt előttem én is fel ébredvén le írtam 23 Apr 1826.”

Megjegyzendő, hogy a kincskereséshez voltak úgynevezett alkalmas „áldott” napok, órák (pl. éjfél). Talán jelentősége van annak is, hogy az áomlálás Szent György nap előestéjén történt.

Legendák motívumai

Az elrejtett kincs több nép mondavilágában megjelenik, és a történetek érdekes módon sok hasonlóságot mutatnak. Azonos a kincs rejtekhelye, a kincskereső kemény megpróbáltatásokon megy keresztül, bizonyos követelményeket kell teljesítenie, sokszor rémitő állatokkal szembeesül, nem ismeretlen az állat- vagy emberáldozat motívu-

ma sem, és a telhetetlenség szinte mindig a kincskereső sikeretlenségét okozza. Az átok is végigkíséri a kincskeresőt küldetésében, hiszen méltatlanul áhítózik arra, ami nem az övé, ezért baleset érheti vagy akár életével fizethet vakmerőségéért. Ifj. Xántus János így ír erről Tündérszép tájainkon című, 1962-es kiadású kötetében:

„Ha a kincskeresésre vonatkozó néphagyományokat szemügyre vesszük s az összehasonlító néprajz szemüvegén keresztül vizsgáljuk, akkor bámulattal fogjuk látni, mennyire megegyeznek ezek- nem csak főbb mese motívumaikban, de gyakran részleteikben is. A kincs rendszerint szikla tövéén, váromok falában, barlangok mélyén rejtőzik. A megtaláló kemény próbáknak vettetik alá: egész idő alatt, míg a kincs után kutat, nem szabad megszólalnia, egyedül, társtalanul s üres gyomorral kell munkáját végeznie. Sokszor ijesztő vadállatokkal kerül szembe. Lám mit is ír Varga Pál, kolozsvári polgár 1716-ban kelt kincskereső végrendelete a Hidegszamos mentén lévő rejtett drágaságokról: „látánk ottan (ti. a sziklában) egy ajtó formára való jukat. ...bemenénk. Belől nagy tágasság van, kétfelől két megkötött agarat látánk, fekete szemüeket, fogukat elvicsoríták vala s mind a hárman ottan elrémlénk. Előbb menvén, látánk két oroslánt, felette fényeseket, ezek mind aranyból valának, a szemeik drágakövekből” Így ír a cigányhavasi kincsek mesebeli őrizőiről.

A kincses mondákban az álat, sőt az emberáldozat motívumai is megtalálhatók. Nem ritkán tanító célzatuk is van, hiszen a kincskereső telhetetlensége rendszerint a kincs elvesztéséhez vezet.”

Lázás kincskeresés, varázsszesszóval